

Leraren doen ertoe

Prestatiegericht onderwijsbeleid berooft de leraar van zijn professionaliteit en trekt zijn oordeel in twijfel. Zijn motivatie daalt daardoor en dus de kwaliteit van het onderwijs, zegt Christopher Day. Maar het kan goed komen.

De omstandigheden waaronder leraren op hun school werken, hebben direct invloed op hun motivatie en betrokkenheid, en op hun ambitie om goed les te geven. Die omstandigheden beïnvloeden, kortom, hun gevoel van welbevinden. Als dat welbevinden daalt, kunnen ze niet meer goed lesgeven, betoogt Christopher Day, hoogleraar onderwijskunde aan de universiteit van Nottingham. 'Ik maak me bezorgd over de kwaliteit van lesgeven en leren.' Zijn leraren daarin uniek? Geldt niet voor ons allemaal dat we het beste functioneren als we ons prettig voelen? 'Nee, ik kan geen andere beroepsgroep bedenken die onder soortgelijke omstandigheden diensten moet leveren op eenzelfde niveau, ook niet in de gezondheidszorg. Leraren geven ook les aan leerlingen die niet op school willen zijn. Je zou iets dergelijks kunnen zeggen over de zorg.

school beter geworden, schrijft ook Day in zijn onderzoeksrapport *Teachers Matter*. Onderwijsvernieuwingen kunnen alleen maar een succes worden als de leraren betrokken zijn. Leraren doen ertoe. Day is gespecialiseerd in onderzoek naar de kwaliteit van leraren en schoolleiderschap. Hij onderzoekt de manier waarop scholen, onderwijsnetwerken en universiteiten ervoor kunnen zorgen dat leraren zich een leven lang kunnen blijven ontwikkelen.

Welbevinden is een begrip dat voortdurend terugkeert in het werk van Christopher Day. Van leraren wordt een steeds grotere bijdrage verwacht aan het academische, sociale en emotionele welbevinden van leerlingen.

Daarom is het belangrijk oog te hebben voor het gevoel van welbevinden van de leraren zelf.

Toch is de omgeving waarin leraren werken niet altijd bevorderlijk voor hun welbevinden. 'Er zijn verschillende

De kwaliteit van het onderwijs daalt door te veel nadruk op prestaties

Maar leraren werken met groepen van twintig, dertig of veertig leerlingen, afhankelijk van het land. Professionals in de zorg werken meestal een-op-een. Er wordt veel meer gevraagd van de kwaliteiten en vaardigheden van leraren om met die sociale dynamiek om te kunnen gaan.'

WELBEVINDEN

Christopher Day opent woensdag 23 juni als een van de keynote sprekers de Onderwijs Research Dagen (ORD), deze keer georganiseerd door de Universiteit Twente. Het thema van de ORD 2010 is: de lerende leraar als onderzoeker en ontwerper. Zie ook pagina 25 en volgende: Onderzoek Kort, en het interview met Rob Martens op pagina 32. 'Onderzoek en praktijk hebben inmiddels overtuigend bewezen dat vernieuwingen en verbeteringen in het onderwijs niet zonder meer top-down opgelegd kunnen worden', aldus de organisatoren van de conferentie. Vernieuwingen 'vallen of staan bij de wil en capaciteit van leraren om abstracte principes uit nieuwe onderwijsconcepten te vertalen in concrete lesmethodieken.'

Zonder het engagement van leraren is nog nooit een

omstandigheden die daar invloed op hebben', legt Day telefonisch uit vanuit Nottingham. 'Het overheidsbeleid, de schoolorganisatie en –cultuur en persoonlijke omstandigheden. Onderzoeksliteratuur leert ons dat goede leraren met hart en ziel lesgeven. Niet alleen de professionele kwaliteit en kennis van de leraar telt, maar ook de persoonlijkheid om zich helemaal in te zetten. Lesgeven als roeping met een missie.'

Op de organisatie van de school hebben we wel invloed. Zolang de school goed wordt geleid, de leraar een idee heeft van wat hij met zijn leerlingen wil bereiken en de relaties met de collega's goed zijn, zal de leraar gemotiveerd blijven. 'Maar het kan ook zijn dat de schoolleider zich niets aan het personeel gelegen laat liggen. Als een schoolleider altijd kritiek heeft en nooit eens een pluim geeft, kan de motivatie dalen. Dat is vergelijkbaar met een leraar in de klas. Als kinderen voortdurend te horen krijgen dat ze niet goed genoeg zijn, gaan ze vanzelf negatief reageren. Voor leraren geldt precies hetzelfde.'

PRESTATIEGERICHT

Maar waar leraren echt last van hebben is het 'prestatiegerichte overheidsbeleid'. Dat rekent leraren veel harder dan voorheen af op de leerprestaties van hun leerlingen. Leraren moeten voldoen aan kwaliteitscriteria van de overheid. Omdat die kwaliteitscijfers op het internet worden gezet, leggen zij publiekelijk verantwoording af

>>

voor de vorderingen van hun leerlingen. Dit heeft een negatieve invloed op de moraal van de leraren. 'Deze trend doet zich wereldwijd voor', zegt Day, 'Scholen worden op nationaal niveau beoordeeld en soms in ranglijsten geplaatst. Dat zet de leraren en schoolleiding onder grote druk. Beleid dat gemaakt wordt met hogere prestaties als doel, berooft de leraar op onderdelen van

Schoolleiders zijn de grensbewakers tussen praktijk en beleid

zijn professionele oordeel. Als jou wordt verteld wat je moet doen, dan wordt jouw professionele identiteit en je beoordelingsvermogen in de klas in twijfel getrokken.' Day: 'Natuurlijk reageert iedere leraar anders op veranderingen, maar ik vind dat ieder kind recht heeft op eersteklas onderwijs. En dus vind ik dat alle leraren een gevoel van welbevinden moeten hebben. Alle leraren moeten zich verplicht zien zo goed mogelijk les te geven, omdat dat ten goede komt aan hun leerlingen.' Maar de leraar raakt de motivatie hiervoor kwijt, omdat aan de stoelpoten van zijn autonomie wordt gezaagd. En dat heeft gevolgen voor de kwaliteit van zijn werk. Day beschrijft het professionele leven van Abi, een zeer

gedreven docente Engels in Engeland. (Zie kader). Abi liep aan tegen de cultuur van cijfers en toetsen, die inging tegen haar eigen opvattingen over goed onderwijs. Haar motivatie was na verloop van tijd zo gezakt, dat ze er zelfs over dacht te stoppen. Maar door steun en erkenning van de leiding en collega's ging ze zich toch steeds meer op haar plek voelen. Ze leerde omgaan met de negatieve invloeden van het prestatiegerichte beleid en andere aspecten van haar werk te waarderen. Zo kan het dus ook. 'Voor de moraal van beginnende leraren zijn school- en afdelingsleiders van beslissende invloed', schrijft Day in *Teachers Matter*. Een groot aantal beginnende leraren houdt het na de eerste paar jaar voor gezien. 'Startende leraren die in de realiteit van het klaslokaal proberen te overleven en vertrouwen willen opbouwen, hebben veel baat bij de steun van zowel schoolleiding als collega's.'

TOETSEN

Regeringen beogen met prestatiegericht beleid de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren, maar bewerkstelligen daarmee juist het tegenovergestelde, is de boodschap van Day. De toetscultuur zit juist het welbevinden van leraren en dus de kwaliteit van het onderwijs in de weg. 'Leraren worden in het korset van toetsscores geperst en besteden kostbare tijd aan een duizelingwekkende hoeveelheid cijfers.' Maar willen we dan de prestaties van kinderen niet meer meten? Nee, er is niets

Steun en erkenning van leiding en collega's

In een van zijn publicaties beschrijft Christopher Day als voorbeeld het professionele leven van Abi, een dertigjarige zeer gedreven docente Engels in Engeland. Ze had altijd al willen lesgeven, beschouwde dat als een roeping en had al negen jaar op verschillende scholen gewerkt. Ze werkte avonden en weekenden, want het succes van haar leerlingen stond voorop. Het prestatiegerichte beleid op de Engelse scholen ging echter recht in tegen haar eigen filosofie van wat goed lesgeven is. En dat had een zeer negatieve invloed op haar moraal en motivatie om les te geven. Ze had het gevoel dat toetsen en cijfers belangrijker waren dan zelfstandig leren door leerlingen. Abi's motivatie daalde toen ze steeds meer het gevoel kreeg 'minder controle te hebben over wat ik doceer en hoe ik dat doe'. De daarmee gepaard gaande druk betekende dat

ze 'minder tijd had om relaties op te bouwen'. Ze besteedde veel tijd aan 'cijfers geven, lezen en scores invullen, terwijl ik me onder druk gezet voelde om goed en snel les te geven'. Ze voelde zich overbelast en was 'mopperig op het werk, zonder dat ik tijd had om leuke, creatieve lessen te geven'. Lessen die niet alleen leerzaam waren maar ook zouden bijdragen aan het ontwikkelen van sociale vaardigheden. Haar gevoel van welbevinden, kortom, was behoorlijk gezakt. Ze overwoog zelfs uit het onderwijs te stappen, omdat dat haar 'emotioneel leegzooq' en 'geestelijk uitputte'. Maar Abi had veel plezier met haar collega's op de school waar ze toen werkte en kon goed overweg met haar afdelingsleider. Ze begon zich daardoor toch meer op haar plek te voelen. De kinderen in de klas bleven haar motiveren en ze genoot van de

vorderingen die ze maakten. Steun en erkenning van de leiding droegen samen met de collegialiteit die ze ondervond, bij aan haar sociale welbevinden. Als mentor van leraren in opleiding was ze gaan nadenken over haar eigen manier van lesgeven en dat had haar professionele identiteit en effectiviteit positief beïnvloed. De prestatiegerichte cultuur bleef een negatieve invloed houden op haar werk, maar Abi trok zich dat minder aan dan voorheen. Ze had een manier gevonden om met de regels, toetsen en doelen om te gaan en geleerd haar eigen belangstelling in haar lesgeven in te brengen. De tevredenheid met haar baan nam toe, ze had plezier in de omgang met collega's en had ook het idee dat ze haar onderwijskundige doelen in de klas kon realiseren. Daaruit putte ze de energie met negatieve emoties en omstandigheden om te gaan.

op tegen om kinderen te toetsen, zegt Day. En ja, natuurlijk willen we allemaal dat leraren het goed doen en het beste uit hun leerlingen halen. 'Ik ben niet tegen presteren, als je presteren maar breder definieert dan het simpel maken van toetsen. Ik ben zeker niet tegen toetsen als je rekening houdt met wat we in Engeland "in de context geplaatste toegevoegde waarde" noemen.

Met andere woorden, vooruitgang

'Zonder het engagement van leraren is nog nooit een school beter geworden.'

en prestaties en niet alleen maar prestaties. Je verwacht van een kind uit een achterstandswijk dat hij het minder zal doen dan een meer geprivilegieerd kind. In de context geplaatste toegevoegde waarde betekent dat je kijkt naar de vooruitgang die het kind heeft gemaakt in relatie tot zijn achtergrond. En naar wat het jaar, of de twee of drie jaar sinds hij in het systeem is gekomen aan zijn onderwijsniveau heeft toegevoegd. Dat is punt één. 'Punt twee is dat scholen door veel toetsen en inspecteren in de verleiding kunnen komen om alleen voor de toets les te geven. En dat is een verenging van de leerervaring van de leerlingen in plaats van een verbreding. Je leert kinderen voor toetsen te slagen. Leraren zijn bovendien niet alleen verantwoordelijk voor de kennisontwikkeling van het kind, maar ook voor zijn gedrag en welbevinden.

'In de ranglijsten van PISA staat Finland heel vaak bovenaan. Dit land heeft geen onderwijsinspectie. Je kunt je dus afvragen of een land een inspectie nodig heeft om prestaties omhoog te krijgen. Het is interessant dat sommige landen zonder inspectie hebben, het beter lijken te doen dan andere landen. We zouden de effectiviteit van het inspectiesysteem opnieuw moeten bekijken.'

DIALOOG

Leraren hebben, net als ieder ander, waardering nodig voor wat ze doen. Ze verdienen respect en vertrouwen en weten zich verantwoordelijk voelen voor de kwaliteit van hun werk. In plaats van beleid op te leggen, zou de overheid met leraren in gesprek moeten gaan. Tenslotte zijn zij degenen die het beleid moeten uitvoeren. Het is een open deur, maar overheden praten nog steeds te weinig met leraren. 'Leraren draaien dertig of veertig jaar mee in

het systeem, regeringen een jaar of vier, vijf. Regeringen hebben daarom haast om hun punt te maken, beleid te ontwikkelen en dat in te voeren. Leraren hebben hun blik gericht op de lange termijn en daarom is het zo belangrijk naar hen te luisteren.

'Dit hoeft geen eenrichtingsverkeer te zijn. Ook leraren en vakbonden zullen daar anders in moeten gaan staan. Ik ben voorstander van een doorlopende dialoog over de aard van het onderwijs en zijn doelen, over welke onderwijsdoelen van belang zijn voor het land en hoe die doelen zich verhouden tot de behoeften van het bedrijfsleven en de kenniseconomie.

'De huidige cultuur is er een van scheiding tussen overheid en leraren. Het kost tijd en moeite om die cultuur te veranderen, maar ik denk wel dat het kan. Veel scholen werken daar aan. Van belang is hoe schoolleiders handelen en zich opstellen. Zij zijn op een bepaalde manier de grensbewakers tussen praktijk en beleid. Goede schoolleiders voeren niet gewoon het beleid uit, ondermijnen het ook niet, maar zijn in staat het beleid te plaatsen in de context van de school. Dus het beoordelingsvermogen van de schoolleider en zijn vaardigheid om harmonieuze, professionele relaties op te bouwen binnen de school en met de gemeenschap zijn voor leraren erg belangrijk. Het komt goed als we voor de scholen meer van zulke leiders krijgen, leiders die vooruit kijken.'

<<

Durf buiten het curriculum te denken

Andrew Niemeijer (coverfoto), docent Engels aan de osg West-Friesland in Hoorn en Leraar van het Jaar 2009, is het roerend eens met Christopher Day. 'Echt op alle punten. Hij heeft groot gelijk in wat hij bijvoorbeeld zegt over toetsen. Ik zeg zelf ook altijd tegen mijn leerlingen: We kunnen het hele jaar toetsen gaan oefenen en dan maken jullie de toets goed, maar dat zegt niets over hoe goed jullie Engels kunnen.

'En wat toets je eigenlijk? Je wilt een totaalplaatje hebben van de leerling, ook sociaal. Maar bij de toetsen komen niet alle vaardigheden aan bod. De inspectie kijkt maar naar een paar cijfers en daar word je op afgerekend.

'Toch denk ik dat je meer buiten het curriculum moet durven denken. Veel leraren zijn bang om zomaar iets anders te doen, omdat ze uiteindelijk toch aan de toetsen moeten voldoen. De schoolleiding kan daar een sturende rol in hebben, zoals Day zegt. In Finland werken ze zonder inspectie en onze schoolleiders zijn daar wezen kijken. Dat scheelt wel in de manier waarop ze ons nu sturen.

'Het is zoals Day zegt: Regeringen zitten vier jaar en in die tijd willen ze scoren. Het is nog steeds erg top-down. Ook als Leraar van het Jaar heb je maar beperkte invloed. Een oplossing is misschien om mensen als Day vaker te laten spreken. Spread the word!'